

MIROSLAV DEMÁK ÁLLATÖVÉRŐL

PAL' O BOHUŠ

...Jóllehet Hronec Két tűz között című szonettciklusa és Demák Állatöve között szemmel jól láthatók a formabeli különbségek s a két költői konstitúciónak a ciklusokat meghatározó eltérései, mégsem nehéz meglátnunk az okot, amiért a két ciklus közös gyűjteménybe került és harmónikusán egybe is vág. Az az elmélyült és gondos figyelem, amellyel Demák minden szót, mielőtt fölhasználná, mérlegel, és soráiban a neki legalkalmasabb helyet fölkeres, hogy ott a költői szót megillető teherbíró erőre tegyen szert, jól rokonítja őket, s megnyugtató arányban indokolja a közös kiadást. Demák verseiben talán valamivel több a filozófiai tömítőanyag, de nem a költőiség ártalmára, sőt inkább azt is mondhatnánk, hogy ez a kötőanyag a versek költőiségének elidegeníthetetlen minőségi eleme. Demák Állatövében többnyire érez az ember valamit a makacs elmélyülés, nem inkább a rezignáció, sőt az eleven tragikum légköréből is, ami talán a Shakespeare-hősökre támaszkodó témák folyománya. Nem azért, mintha Demák kétségbevonná az élet legfőbb értékeit, mert azt nem teszi. Függetlenül attól, hogy számol a létezés tragikumával, amit az ember pusztán az élet korlátozott tartama miatt is magában cipel, Demák jól tudja és kellő költői tömörséggel iki is fejezi, hogy „Csak a sötétben fény a könny”. Azt is tudja persze, hogy leggyorsabban a fájdalom gyógyul, s a vesztes érzései azért kerülnek a költészetbe, mert az életben gyakoriak, s elég erősek is ahhoz, hogy a poézis birodalmába való behatolásukat kikényszerítsék, noha az emberben ott él az öröm s a teljesebb és tartósabb létezés vágya. Demák költészete azért vonzó, mert föl tárja az emberben rejlő ellentmondásokat, látja az emberi értékek viszonylagos voltát, s azt, hogy ezek valószínűleg csak oly mértékben értékek, amilyenben magunk gyöngék vagyunk, s ezért olyan helyzetekbe és állapotokba kívánunk zúzni, amelyeknek a nélkülözhetetlen létfeltételek komolyságát tulajdonítjuk. Minden viszonylagos, s ez a Demák-féle költészetet úgyszólván egzakta tanulsága, ilyen megfogalmazásban: „Fején a korona a meghívó a bosszulásra / Eső elől se véd Csak tol és nyom”. Vagyis hogy a koronának, amelyben valaha olyan misztikus értéket láttak, amit talán semmi egyébbe nem mérhetünk, olyan banális és köznapis viszonya is lehetne az emberhez, amely nemcsak hogy nem teheti őt boldoggá, hanem az eső elől sem védi meg — ez ugyan emberemlékezet óta való tény, de ugyanakkor a költő felfedezése is, meglepő találat, kelendő költői hatóerővel, mely annál átütőbb, minél váratlanabb. A korona,

Részlet Paľo Bohuš Rituális tálak két tűz és az állatöv között című tanulmányából. (Nový život, 1978/2)

mely nyomja az embert, kellő értékre szállítja le az egész jelképet, s ehhez is eleven költői invencióra van szükség.

„Vámat a molnár is ad” — mondja Demák, s így folytatja: „Csak a félelem / Orcája mindig változatlan A halál mindig / Új arccal érkezik”, amivel jó és hatásos, igazán gazdaságos tömörítésben alighanem csak azt akarja közölni, ami minden korok borúsra hangolt filozófusainak és prédikátorainak ékesen hangzó szövegeiben ott van, nevezetesen — hogy minden élet egyaránt fél a haláltól, s ez talán a legnagyobb és legtartósabb fájdalom. Maga a halál már valóban egyéni aktus, a haldokló fiziognómiájával, mint az illető végleges, magányos arc képe. Olyan kép, melyről tudjuk, hogy mindenki jövőjében azonos mértékben készen áll, mint ahogy ismeretlen is. Ha nem így volna, hősök sem volnának (ami az idézett sorok rejtett jelentéséből következik), mert meg csak egyénileg halhatunk, mégpedig a saját halál-arcunkkal, amely az ember e végső tettét is a hősi életnek megfelelő arányú méltósággal ruházza föl. Ott, ahol Demák a leghatásosabb, sorai pedig a legtömörebbek, érezni lehet a költő állhatatos igyekezetét, hogy a Shakespeare-hősoket abból a szögből lássa, amely humanizálja őket. Ezt a humanizáló szándékot a költő még azzal is hangsúlyozza, hogy rúfusi* lelkiismeretességgel nyomoz igazságok után, s ezeket úgy fejezi ki, hogy poétikailag meglevendenjenek s így ne csak nyilvánvalóbbá, hanem teljesebbé is váljanak. Ez volna költészetünkben Demák újító törekvéseink lényege, az az igyekezet, hogy a poézist a köznapiság és megszokottság körén kívül tartsa, s ebben rejlik a szándéka, bizonyítani, hogy a költészet meghökkenítő nyelvi manipulációk nélkül is meglehet.

Ha Rúfus tudja, hogy a kérdés mindig okosabb a feleletnél, mert csak a kérdés örök, míg a rá adott válasz gyorsabban évül el, mint ahogy észlelni tudjuk — Demák szerint is így igaz: „Mégis a kérdés ott ahol mások / Csak válaszokat ismernek”. Annyit jelent ez, hogy Demák tisztában van a keresésnek mind szükségszerű, mind végtelen természetével, s hogy a keresés nemcsak az életnek, hanem a költészetnek is nélkülözhetetlen feltétele. A költészetet Demák semmi esetre nem veszi félvállról, alighanem ez Demák legtermészetesebb kifejezőmódja; tiszteli a költői szót, a tisztelete mértékét ezekben a soraiban is kifejezi: „Otthon sebzik Kétágúvá tett nyelvvél / Nyiszállják még mélyebbre s tágabbá hogy / Lássák s hogy felüvöltson Elég”. Demák hiszi, hogy a szó valóban sebezhet, hogy fájni tud, s azt is, hogy a benső világot lényegesebb módon teheti láthatóvá, mint a kés...

KONCSOL László fordítása

* Milan Rúfus, mai szlovák költő